

УДК 330.341.1

ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Л.І. Федулова, д.е.н., професор

Київський національний торговельно-економічний університет, Київ, Україна

Федулова Л.І. Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку.

У статті розглянуто теоретичні підходи до розуміння сутності інклюзивної моделі розвитку економіки в сучасних умовах. Обґрунтовано, що досягнення інклюзивного розвитку є ключовим завданням, що перебуває у центрі уваги урядів багатьох країн, оскільки високий рівень нерівності негативно позначається на добробуті й економічному зростанні. Визначено особливості і роль інклюзивних інновацій в забезпеченні соціально-економічного розвитку. Розроблено концептуальну схему методологічних засад інклюзивних інновацій. Проаналізовано умови формування інклюзивного інституційного середовища та інклюзивних бізнес-моделей для реалізації інклюзивних інновацій та формування ринку інклюзивних товарів і послуг. Розроблено пропозиції щодо впровадження інклюзивних інновацій в економіку України.

Ключові слова: інклюзивний розвиток, інклюзивні інновації, інституційне середовище, бізнес-моделі, економічне зростання

Федулова Л.И. Инклюзивные инновации в системе социально-экономического развития.

В статье рассмотрены теоретические подходы к пониманию сущности инклюзивной модели развития экономики в современных условиях. Обосновано, что достижение инклюзивного развития является ключевой задачей, находящейся в центре внимания правительств многих стран, поскольку высокий уровень неравенства отрицательно отражается на благосостоянии и экономическом росте. Определены особенности и роль инклюзивных инноваций в обеспечении социально-экономического развития. Разработана концептуальная схема методологических основ инклюзивных инноваций. Проанализированы условия формирования инклюзивной институциональной среды и инклюзивных бизнес-моделей для реализации инклюзивных инноваций и формирования рынка соответствующих товаров и услуг. Разработаны предложения относительно внедрения инклюзивных инноваций в экономику Украины.

Ключевые слова: инклюзивное развитие, инклюзивные инновации, институциональная среда, бизнес-модели, экономический рост

Fedulova L.I. Inclusive innovation in the socio-economic development.

The article considers theoretical approaches to understanding the essence of an inclusive model of economy development in modern conditions. It is proved that achieving inclusive development is a key task that is the focus of many governments, as high levels of inequality negatively affects well-being and economic growth. The features and the role of inclusive innovation in promoting socio-economic development are defined. Author developed a conceptual scheme of the methodological foundations of inclusive innovations. Conditions for the formation of an inclusive institutional environment and inclusive business models for the implementation of inclusive innovation and the formation of the market inclusive of goods and services are analyzed. Proposals for the implementation of inclusive innovations in the Ukrainian economy have made.

Keywords: inclusive development, inclusive innovation, institutional environment, business models, economic growth

Сьогодні визнаним та доведеним фактом є те, що ключова мета інновацій – економічне зростання й посилення суспільно-економічного розвитку. Однак, як показує практика, за певних умов інновації можуть також обумовлювати соціальну нерівність та ізоляцію. У цьому контексті при аналізі процесів соціально-економічного розвитку варто виокремити важливу роль впровадження інновацій, спрямованих на забезпечення рівних можливостей і доступності результатів технологічного прогресу, причому не тільки в рамках різних соціальних верств населення, але також і в різних географічних регіонах. Саме тому все більш актуальним в підходах щодо вибору моделей економічного розвитку та в політичних настановах міжнародних організацій і окремих країн постає питання про «інклюзивні» інновації та інноваційні продукти, спрямовані на поліпшення добробуту малозабезпечених і маргінальних груп населення, зокрема, з позицій їхнього доступу до основних державних послуг (освіти, інфраструктури, охорони здоров'я).

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Посилення дифузії сучасних знань і технологій, поживлення підприємницької активності на зростаючих ринках вимагають нових рішень у політиці, що враховують специфіку інноваційних траєкторій розвитку у бідних країнах і на ринках, що розвиваються. Стратегічні інноваційні траєкторії дослідники пов'язують з поняттям інклюзивної діяльності та розвитку. Так, дослідженням сутності інклюзивного розвитку присвячені праці переважно закордонних вчених: Асмоглоу Д., Робінсона Д. [1-2], Райнерта Е.С. [3], Голандера С., Болінга Р. [4], Подеста Дж. [5], Бедоса З.М. [6], Дуфло Е. [7]. Серед українських науковців заслуговують на увагу наукові праці Затонацької Т.Г. [8], Тараненко І.В. [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Розкриття сутності інклюзивних інновацій у вітчизняній науковій думці не помічено. Важливість розуміння інклюзивних інновацій для України важливо в наступних аспектах. З одного боку, необхідне усвідомлення особливостей ринків країн, що розвиваються, при реалізації продукції й послуг (багатовекторність міжнародної

економічної політики). З іншого боку, важливо забезпечити залученість в інноваційні процеси усіх регіонів країни, рушійних сил особистості, що обмежує інноваційний розвиток країни, зреалізувати величезний креативний ресурс українського суспільства. І, звичайно, на державному рівні – це пошук і стимулювання нових джерел забезпечення соціального розвитку, що є ключовою проблемою державної економічної політики.

Метою статті є розгляд теоретичних підходів до феномену інклюзивної моделі розвитку економіки та визначення особливостей і ролі інклюзивних інновацій в його забезпеченні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Положення та принципи неокласичної моделі економічного зростання, що розглядає нагромадження знань і науково-технологічний прогрес, як єдиний спосіб досягнення довгострокового розвитку та визнає ендегенність нагромадження капіталу, знань і людського капіталу, актуальні й сьогодні. Про це свідчить обраний курс держав на забезпечення сталого розвитку, що посилює роль інновацій. Проте й до цього часу однією із складних, і до того найбільш дискусійних проблем розвинених економік є проблема так званої секулярної, тобто «вічної» стагнації [10]. Існування уже в наш час «провалів» в системі охорони здоров'я в багатьох країнах, проблеми соціальної інтеграції й екологічних ризиків, обмеження в доступі до товарів і послуг характеризують нездатність ринкової економіки вирішувати ключові соціальні проблеми.

Здійснений аналіз основних дисфункцій, бар'єрів і загроз, що заважають ефективно формувати сучасну економічну політику країн й підприємств, на думку Е. Мончинської [10] проявляється в маргіналізації довгострокового прогнозування й культури стратегічного мислення. Найбільш яскравим проявом зазначеного автор вважає поширення короткострокового, фінансового спекулятивного інвестування, обумовленого «цивілізаційним переломом, що відбувається у світі й проявляється в скороченні індустріальної цивілізації на користь нової, пов'язаної з так званою третьою промисловою революцією, що в результаті веде, зокрема, до непристосованості економічних механізмів, регуляторів і пріоритетів до змінних цивілізаційних вимог. Одним із проявів цієї непристосованості є економічне зростання, що слабшає, і дисфункції в соціальній сфері, що пов'язано, зокрема, з дисфункціями в сфері інновацій» [11]. А відомий економіст Рікардо Хаусманн зазначає, що «незбалансованість економічного зростання стала досить серйозною проблемою, оскільки значна частина населення не приймає участі у зростанні глобального ВВП, що робить його нестійким... Якщо ми не знаємо, як змусити економіку зростати, отже, ми не знаємо, як змусити її зростати інклюзивним і стійким шляхом. Інклюзивне економічне зростання

забезпечує стабільне й довгострокове поліпшення життя усіх верств населення, що стимулює прискорення зростання ВВП» [11]. Отже, інклюзивний розвиток сьогодні пропонується як деяка панацея розв'язання складних соціально-економічних завдань, що стоять перед урядами не лише бідних країн, але й тих, що вважаються економічно розвинутими.

Економічна сутність самого поняття «інклюзивності» найбільш повно розглядається в роботах вже згаданих нами відомих сучасних економістів – Робінсона й Ейсепоглу: *inclusive* – це залучення до процесу усіх, без відмінностей і обмежень [2]. На думку українських вчених Базилюк А.В. та Жулин О.В., інклюзія полягає у адаптації системи до потреб людини. «Концепція інклюзивного розвитку передбачає, що кожен суб'єкт економіки є важливим, унікальним, цінним для суспільства і має можливості, щоб задовольнити свої потреби» [12]. Отже, в узагальненому розумінні інклюзивний (від англ. *Inclusiveness* – залученість) є новітнім трактуванням сучасного розвитку, сутність якого полягає в необхідності посилення залучення до вирішення проблем розвитку усіх верств населення, а також зростання залученості до розвитку усіх територій.

Досягнення інклюзивного розвитку є ключовим завданням, що перебуває у центрі уваги урядів багатьох країн, оскільки високий рівень нерівності негативно позначається на добробуті й економічному зростанні. Так, у доповіді ООН «Забезпечення стійкого прогресу людства: зменшення вразливості й формування життєстійкості» за 2014 рік зазначається, що 2,2 млрд. людей в світі живуть за/або в межі бідності [13]. За оцінками Світового банку на 2015 рік 12% жителів планети жило в бідності; майже 1 млрд. чол. живе менш ніж на 1,25 долара США в день [14]. Більше мільярда людей у світі не мають доступу до чистої води, 1,6 мільярда (на 2015 – 1,4) – до електрики й 5,4 – до Інтернету; 2,5 млрд. чол. не мають рахунків у фінансових установах. Таким чином, при домінуючій моделі економічного розвитку зростає нерівність, абсолютна бідність не знижується (за винятком Китаю), у значної частки населення не відбувається поліпшення добробуту. З досліджень також випливає, що глибокі нерівності являють собою загрозу не тільки для інновацій, але й для ринкової демократії, суспільної довіри й вільноринкової системи капіталізму [15].

В той же час, дослідження особливостей споживачів інновацій у країнах з низьким і середнім рівнем доходів обмежені. Переважна більшість інновацій у цих країнах відноситься до інновацій, заснованих на пропозиції, а не на попиті [16]. Однією із причин зазначеного є значний розрив, що існує в розумінні природи структури попиту на інновації у даних країнах [17].

Дослідження [18] і [19] вказують на те, що теорія інновацій в сучасному трактуванні

недостатньо відображає проблеми зростаючих економік. Зокрема, на прикладі Польщі, розглядається виклик нових дій, який має два аспекти. По-перше, він пов'язаний з необхідністю надолужити запізнення в інвестиціях в науково-дослідній сфері (R&D), а по-друге, з необхідністю спрямованого посилення на соціально-економічний добробут раціонального впровадження знанневих ресурсів, доступних у глобальному масштабі [15]. Та все ж, за даними іншого дослідження, у бідного населення існує потенціал у сфері споживання, виробництва інновацій і підприємницької діяльності, який практично не використовується [20]. Інновації все частіше сприймаються як ключові фактори для вирішення екологічних проблем, таких як обмеження глобального потепління й глобальних викидів парникових газів в атмосферу, а також збереження біологічної розмаїтості шляхом впровадження нових технологій і здійснення нетехнологічних інновацій. Тому Європейська Стратегія до 2020 р. (Європа 2020) спрямована на розвиток інтелектуального, сталого, інклюзивного зростання [21], а ОЕСР реалізує проект «Знання й інновації для інклюзивного зростання», у якому вміщується аналіз впливу інновацій, а також політики в галузі інновацій на інклюзивне зростання. Результати зазначеного проекту постійно презентуються на міжнародних конференціях з проблем інклюзивного розвитку [22].

В останні роки у міжнародних дослідженнях все активніше використовується термін «інклюзивні інновації» [23-24], що означає інновації, створені для різних (як правило, бідних) груп населення й, що передбачає залученість виробників у створення інноваційних продуктів і технологій з врахуванням особливостей ринків бідних країн. Такі інновації спрямовані на подолання роз'єднаності економічного зростання й соціально-економічного розвитку. Світовий банк вкладає в поняття «інклюзивні інновації» «створення знань і зусилля по їхній реалізації у вигляді продуктів і послуг, які найбільш актуальні для потреб бідних» [25].

Слід зазначити, що у більшості випадків інклюзивні інновації пов'язують з поняттям «frugal innovations» («скромні інновації»), які спрямовані на запобігання непотрібних функцій високотехнологічних продуктів, розроблених для ринків з високим рівнем доходів [26], [23]. Такі нові моделі інновацій були задумані як «інновації для груп населення з низьким і середнім рівнями доходів, країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою». За ознакою типу або джерела інновацій – це так звані «поступові інновації», засновані на закордонних технологіях і/або знаннях місцевих особливостей, традиційних знаннях, сформованих «в силу необхідності».

Інклюзивні інновації можна також віднести також до нетехнологічних інновацій – різноманітних цілеспрямованих змін в системі управління компаніями, які відображають як

форми й способи організації управління усередині компанії, так і способи й механізми взаємодії компанії із зовнішнім середовищем бізнесу. Джерелами більшості нетехнологічних інновацій виступають практика бізнесу, досвід компаній, які змогли домогтися стійкої конкурентної переваги. З врахуванням положень концепції відкритих інновацій відкриті нетехнологічні інновації розглядаються як спосіб оптимізації й удосконалювання управлінських і організаційних процесів, а також взаємодії із зовнішнім середовищем.

На відміну від соціальних інновацій (англ. social innovation) – змін в соціальній сфері, які започатковуються на новітніх знаннях та впровадженні новітніх соціальних технологій й спрямовані на поліпшення якості життя населення країни з врахуванням певних його груп та особистісних якостей споживачів соціальних послуг [27], інклюзивні інновації передбачають, насамперед, інтеграцію незахищених та маргінальних груп населення в різні стадії інноваційного процесу. Крім того, помірні або інклюзивні інновації, які набагато дешевші і є спрощеними варіантами існуючих товарів, допомагають зменшити відмінності у рівні життя соціальних груп. На додаток до інновацій, спрямованих на вирішення проблеми соціального розшарування, при реалізації інклюзивних інновацій виникають соціальні вигоди за рахунок створення можливостей для працевлаштування і вирішення конкретних проблем, що стоять перед малозабезпеченими групами населення.

В якості найбільш відомих прикладів інклюзивних інновацій слід назвати Центри колективного Інтернет-доступу, програми підвищення комп'ютерної грамотності і мовних навичок; підтримка масового малого бізнесу й інноваційного підприємництва, що розвиває нетехнологічні інновації (зокрема, мікрофінансування); ефективне сприяння безробітним громадянам у пошуку роботи на основі засобів ІКТ (у т.ч. на малих інноваційних підприємствах); підвищення доступності держпослуг (у т.ч. для вразливих груп громадян); субсидування мобільного зв'язку й широкополосного Інтернету у депресивних регіонах та інше.

Узагальнення теоретико-методичних підходів до визначення сутності інклюзивних інновацій, дозволили нам розробити їх методологічні засади (рис. 1).

Розгляд нових підходів в інноваційній політиці, що використовуються у світі, має важливе значення для України, оскільки соціальний аспект інноваційного розвитку у вітчизняній практиці є недостатньо дослідженим. Слабкість внутрішнього інноваційного потенціалу створює жорсткі бар'єри у економічному розвитку та підвищує ризик прискореного вичерпання наявних драйверів економічного зростання. Так, за даними Мінсоцполітики в Україні проживає 2,8 млн. громадян з інвалідністю, у тому числі пенсійного віку. І лише 37% осіб працездатного віку є

офіційно влаштованими; пенсіонери на 1.01.2016 р. склали 12,3 млн. чол.; валовий внутрішній продукт (ВВП) (2012 рік) склав 176,308 млрд. дол. США в поточних цінах, або 3870 дол. США на душу населення (за рисою бідності, що відповідно до стандартів Організації Об'єднаних Націй встановлена на рівні 5 доларів на день, у нашій країні проживає близько 80% населення); рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці (в середньому у 2012 році) склав 7,5% у віці 15-70 років [28], а на початок 2016 року склав 9%, при цьому рівень безробіття серед молоді до 25 років виріс майже до 23%.

В Україні бідняками офіційно вважаються люди, які мають прибуток менше 75% середнього прожиткового мінімуму, отже згідно статистичних даних, таких у нашій країні налічується більше 11 млн. чол., або 28% від усього населення. За офіційними даними, чисельність зайнятого населення в Україні на кінець 2015 року склала 16,5 млн. чоловік, а безробітних налічувалося 1,638 млн. чоловік. Суттєвий сегмент для необхідності реалізації політики інклюзивного розвитку й, відповідно, упровадження інклюзивних інновацій займає сільське населення, яке в Україні у 2015 році складало 13,2 млн. чол.

Однією із ключових складових інноваційного потенціалу в Україні можуть бути сімейні фермерські господарства, які в багатьох країнах є основою підвищення загального добробуту значної частки населення. Зокрема, у доповіді Про стан справ в галузі продовольства й сільського господарства: 29 Інновації в сімейних фермерських господарствах [29] підкреслюється, що сімейні фермерські господарства не повинні розглядатися як перешкода на шляху до забезпечення довгострокової глобальної продовольчої безпеки, скороченню масштабів зuboжіння в сільських районах і досягнення екологічної стійкості, а скоріше як складова розв'язання згаданих вище завдань. У цьому контексті, сприяння інноваціям у сімейних фермерських господарствах стає першочерговим завданням для державних і політичних діячів в усьому світі, включаючи країни регіону Європи (Центральної й Східної) й Центральної Азії (ЕЕСА). Зокрема, серед заходів, щодо вирішення питання про необхідність широкого залучення й участі сімейних фермерських господарств, що належать дрібним землевласникам, жінкам і знедоленим або маргінальним групам населення пропонуються наступні: активізувати зусилля державного сектора, спрямовані на сприяння інноваціям у сімейних фермерських господарствах; країнам варто залучати сімейні фермерські господарства до визначення програм досліджень і до участі в спільних дослідженнях для того, щоб дослідження більшою мірою відповідали потребам фермерів; з метою сприяння інноваціям урядам варто концентрувати свої зусилля як на фермерах, що показують найкращі показники й розробляють свої власні інновації, так і на фермерах, показники діяльності яких є

середніми і які для розвитку свого бізнесу впроваджують існуючі технології й використовують наявний передовий досвід [30].

Важливим питанням у здійсненні інклюзивних інновацій є створення відповідних інклюзивних економічних інститутів, які сприяють і заохочують участь великих мас людей у різних видах економічної діяльності, що приносять найкраще використання їхніх талантів і майстерності й надають можливість індивідам робити той вибір, який вони бажають. Інклюзивні інститути сприяють формуванню інституційного середовища за обов'язкової участі представників науки і освіти, інноваційних підприємців, спроможних генерувати інклюзивні інновації, й відповідного правового поля, яке регламентує права власності, захист інтелектуальної власності, контрактні умови здійснення інклюзивної діяльності.

З економічної точки зору, важливим аспектом розробки та реалізації сучасних інклюзивних інновацій за умови наявності відповідних інститутів є вибір та формування інклюзивної бізнес-моделі (англ. *inclusive business model*) – економічно доцільної схеми ведення підприємницької діяльності, що включає бідних як споживачів, покупців, працівників, виробників і підприємців на всіх етапах ланцюжка створення доданої вартості, забезпечуючи взаємовигідний розвиток для всіх її учасників [31]. Серед переваг інклюзивних бізнес-моделей не тільки безпосередній прибуток і підвищення доходів.

Для бізнесу – це розвиток інноваційних підходів, розширення ринку, зміцнення систем постачання. Для бідних – підвищення продуктивності, стійкий дохід, розширення можливостей, сприяння поліпшенню життя і досягненню країнами Цілей розвитку тисячоріччя (ЦРТ) шляхом забезпечення основних потреб, надаючи бідним можливість для підвищення доходів і знаходження контролю над своїм життям.

Проте, узагальнений досвід показує, що існують основні проблеми у цій сфері: обмежена інформація про ринки, неефективне регулювання, нерозвинена інфраструктура, нестача знань і досвіду, обмежений доступ до фінансових продуктів і послуг. Тому багато компаній досягають успіху на так званих «бідних ринках», використовуючи творчий підхід до подолання перешкод: адаптація товарів і послуг; інвестиції в подолання бар'єрів на ринку; максимальне використання сильних сторін бідних; об'єднання ресурсів і досвіду з аналогічними організаціями; діалог з урядом з питань розробки ексклюзивної політики. Зокрема, серед поширених сьогодні інструментів роботи на інклюзивних ринках є розробка карт розвитку ринків, що допомагають знайти нові можливості, відображаючи доступ до водопостачання, кредитування, електрики або послуг телефонного зв'язку. Вони пропонують візуальний огляд потенційних ринків і супроводжуються інформацією про структуру ринків, включаючи дані про постачальників різних товарів і послуг.

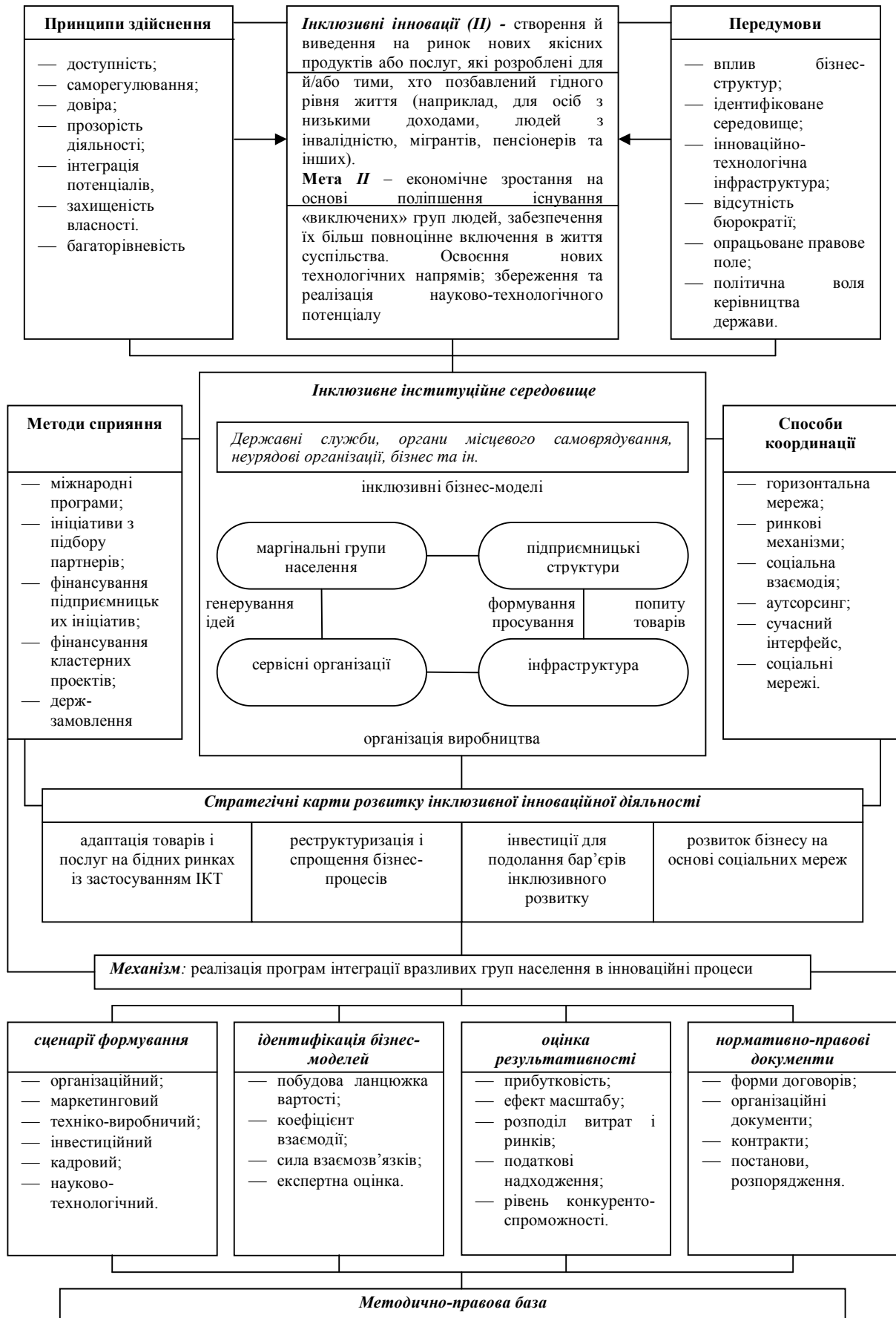

Рис. 1. Методологічні засади інклюзивних інновацій
Джерело: Власна розробка автора

Приклади інклюзивних бізнес-моделей, що сприяють досягненню ЦРТ: у Колумбії компанія Juan Valdez пропонує високий і стійкий дохід більш ніж 500 000 виробникам кави; у Китаї компанія Tsinghua Tongfang поставляє в сільські райони комп'ютери із програмним забезпеченням для дистанційної освіти в початковій і середній школі, а також для вивчення мов малих народностей; у Сенегалі медична організація Pesinet надає профілактичні послуги по моніторингу здоров'я дітей з бідних родин молодше п'яти років (наприклад, у період з 2002 до 2005 р. рівень дитячої смертності знизився на більш ніж 90 відсотків, в 2005 р. – з 120 народжень до 8 на 1 000 немовлят); у Кабо Дельгадо (Мозамбик) поставки зрідженого нафтового газу компанією VidaGas забезпечує стерильність медичних інструментів, що використовуються при пологах; у Танзанії текстильна компанія A to Z Textiles пропонує доступні і довговічні оброблені інсектицидом москітні сітки для ліжок, які перешкоджають поширенню малярії й забезпечили зниження рівня смертності на 50%; у Касабланці (Марокко) компанія Lydec забезпечила значне підвищення частки жителів, що мають доступ до води й електрики; на Філіппінах компанія Smart, мережа якої покриває 99 відсотків населення країни, робить доступні послуги телефонного зв'язку по картах передоплати й пропонує спрощений варіант оплати послуг шляхом відправлення смс-повідомлень [30]. Зазначені приклади допоможуть вітчизняному бізнесу у пошуку рішень на основі досвіду компаній і опису успішних бізнес-моделей за участю бідних.

Як показує практика в інших країнах [32], розвиток проектів інклюзивного ринку включає велику кількість малозабезпеченого населення як виробників, малих підприємців, клієнтів і споживачів.

Розвиток інклюзивних ринків в Україні має бути важливим кроком у реалізації цілісної концепції системи соціального захисту населення, акцентованої на зниженні соціальних ризиків для незаможних і уразливих верств населення, на створення умов для скорочення малозабезпеченості, сприяти у формуванні активної політики зайнятості й скорочення

безробіття, включаючи: а) організацію суспільних робіт, б) розвиток автоматизованої системи інформації з локальних ринків праці, насамперед по банку вакансій, і організацію обміну інформацією, хоча б в межах сусідніх адміністративних районів, в) професійну підготовку й перепідготовку незайнятих на основі тристоронніх договорів між службами зайнятості, роботодавцями й навчальними закладами та ін. Для цього необхідно розглядати інклюзивні бізнес-моделі як елемент загальної ділової стратегії, спрямованої на залучення уразливих верств населення в ділову діяльність у різних галузях національного господарства.

Висновки

Інновації є ключовим джерелом економічного зростання й сталого розвитку, однак практика показує, що сучасний розвиток носить нерівномірний характер. Швидко зростаючі економіки низки країн все частіше зіштовхуються з поглибленням соціально-економічного нерівності. Ці тенденції збільшують проблеми соціальної ізоляції в процесі розвитку. У цьому зв'язку в економічній літературі розглядаються поняття інклюзивного зростання, інклюзивних інновацій і інклюзивного бізнесу.

Основною метою будь-якого інклюзивного проекту повинно бути залучення уразливих верств населення в роботу, інтеграція молоді, жінок, людей з інвалідністю, людей похилого віку в ринок праці, надання їм можливості одержання соціальної й економічної вигоди від участі в проектах. Розвиток інклюзивних ринків в Україні може стати важливим напрямком у забезпеченні зайнятості й скороченні безробіття серед малозабезпеченого населення.

В подальшому необхідні дослідження й розробки щодо інноваційної політики нового покоління, яка повинна посилити механізми горизонтальної координації між органами влади у всіх сферах державної політики (освітньої, наукової, технологічної, соціальної, молодіжної, промислової й ін.). Потрібні дослідницькі зусилля у напрямі оцінки ефективності заходів інноваційної політики й адаптації передового європейського досвіду використання інклюзивних інновацій, особливо на регіональному рівні.

Abstract

The author substantiates the idea that the analysis of processes of socio-economic development should highlight the importance of innovation, aimed at ensuring equal opportunities and availability of technological progress results within different social strata and different geographical regions.

Theoretical approaches to understanding the essence of an inclusive model of development of economy in modern conditions have made, also have proved that achieving inclusive development is a key task that is the focus of many governments, as high levels of inequality negatively affects well-being and economic growth.

Research results show that after all known international ratings intellectual potential of Ukraine is at high level, however absent role of the state in creation of environment for his realization in quality the key innovative factor of socio-economic development of country.

The features and the role of inclusive innovation in promoting socio-economic development have identified. On the basis of the type or sources of innovation – so-called "incremental innovations" based on foreign

technology and/or local knowledge, traditional knowledge generated "out of necessity". They can be applied also to non-technological innovation. The author developed a conceptual scheme of the methodological foundations of inclusive innovations.

The author analyzed conditions for the formation of an inclusive institutional environment and inclusive business models for the implementation of inclusive innovation and the formation of the market inclusive of goods and services. Proposals for the implementation of inclusive innovations in the Ukrainian economy, which should be an important step in the implementation of the holistic concept of the system of social protection of the population, focused on reducing social risks for poor and vulnerable groups, creating conditions to reduce poverty, promote active employment policies and reduction of unemployment.

JEL Classification: M10, L81.

Список літератури:

1. Acemoglu, Daron, Davide Cantoni, Simon Johnson, and James A. Robinson (2010). From Ancien Regime to Capitalism: The Spread of the French Revolution as a Natural Experiment. In Jared Diamond and James A. Robinson, eds. *Natural Experiments in History*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
2. Acemoglu, Daron. *Why nations fail: the origins of power, prosperity, and poverty* / Daron Acemoglu, James A. Robinson. – New York Crown Publishing Group, 2012. – 544 p.
3. Erik S. Reinert (2007). *How Rich Countries Got Rich ... and Why Poor Countries Stay Poor*, London: Constable.
4. Saskia Hollander, Rojan Bolling. Practice, don't preach: getting serious about inclusive development. – *[Електронний ресурс]* – Режим доступу: <http://www.thebrokeronline.eu>.
5. Podesta J. Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity, and Reducing Vulnerability. – *[Електронний ресурс]* – Режим доступу: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>.
6. Зені Мінтон Бедос. Для багатших і для бідніших. Зростання нерівності – одна з найбільших соціально-економічних і політичних проблем сучасності. – *[Електронний ресурс]* – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/World/62625>.
7. Banerjee, Abhijit V., Ester Duflo (2011). *Poor Economics: A Radical Rethinking of the Way to Fight Global Poverty*. New York: Public Affairs, 2011, p. 303.
8. Затонацька Т.Г. Фінансове забезпечення інклюзивного зростання та подолання бідності в Україні: існуюча практика та перспективи / Т.Г. Затонацька // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2014. – Випуск 1 (28), Т.2. – С. 102-112.
9. Тараненко І.В. Модифікація глобалізаційно-інноваційної моделі світової економіки на засадах сталого розвитку: нові виміри конкурентоспроможності / І.В. Тараненко // Європейський вектор економічного розвитку: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет ім. Альфреда Нобеля, 2013. – Вип. 1 (12). – С. 172-185.
10. Мончиньская Э. Международный обмен в условиях секулярной стагнации. *[Електронний ресурс]* – Режим доступу: <http://inecon.org/docs/Wyklad-Maczynska.pdf>.
11. Хаусманн: экономика нуждается в инклюзивном росте. – *[Електронний ресурс]* – Режим доступу: <http://www.vestifinance.ru/articles/49179>.
12. Базиліук А.В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку / А.В. Базиліук, О.В. Жулин // Економіка та управління на транспорті. – К.: НТУ, 2015. – Вип. 1. – С. 5-12.
13. Human Development Report 2014. Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience. – *[Електронний ресурс]* – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdf>.
14. World Bank President Outlines Strategy to End Poverty, Welcomes New Development Partners. – *[Електронний ресурс]* – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2015/04/07/world-bank-president-strategy-end-poverty-new-development-partners>.
15. Piketty, Thomas (2014) *Capital in the Twenty-First Century*, trans. by A. Goldhammer, Cambridge, MA: The Belknap Press (of Harvard University Press).
16. Hall A., Clark N., Naik G. (2007). *Technology Supply Chain or Innovation Capacity? Contrasting Experiences of Promoting Small Scale Irrigation Technology in South Asia*. UNU-MERIT Working Paper. 2007-2014. Maastricht: UNU.
17. Богдан Н., Вархурст С. Инновации для инклюзивного развития регионов Беларуси // Економічний вісник університету, 2014, Вип. 22/1. – *[Електронний ресурс]* – Режим доступу: <http://ekonomik.phdpu.edu.ua/2014/22-1.html>.

18. Cozzens S.E., Kaplinsky R. (2009). Innovation, Poverty and Inequality: Cause, Coincidence or Co-Evolution? In Handbook of Innovation Systems and Developing Countries: Building Domestic Capabilities in a Global Setting. Cheltenham: Edward Elgar, pp 57-82.
19. Lorentzen J. (2010). Low-Income Countries and Innovation Studies: A Review of Recent Literature. African Journal of Science, Technology, Innovation and Development. Vol. 2 (3). pp. 46-81.
20. Growing Inclusive Markets. Creating Value for all: Strategies for Doing Business with the Poor (англ.). United Nations Development Programme (2008). – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rw.undp.org/content/dam/rwanda/docs/povred/RW_rp_Creating_Value_for_All_Doing_Business_with_the_Poor.pdf.
21. Europe 2020. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth. European Commission, Brussels, 3 march 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/research/era/docs/en/ec-understanding-era-13.pdf>.
22. International Conference on Innovation for Inclusive Growth. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.oecd.org/sti/inno/innovation-for-inclusive-growth-conference.htm>.
23. Chataway J., Hanlina R., Kaplinsky R. (2014). Inclusive innovation: an architecture for policy development. Innovation and Development. Vol. 4.
24. Santiago F. (2014). Innovation for inclusive development. Innovation and Development. Vol. 4. Iss. 1. pp. 1-4. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1080/2157930X.2014.890353>.
25. Dutz M.A. (2007). Unleashing India's Innovation: Toward Sustainable and Inclusive Growth. Washington, DC: World Bank.
26. Papaioannou T. (2014). How inclusive can innovation and development be in the twenty-first century? Innovation and Development. Vol. 4. Iss. 2. pp. 187-202. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1080/2157930X.2014.921355>.
27. Федулова Л.І. Соціальні інновації в системі соціально-економічних відносин [Електронний ресурс] / Л.І. Федулова. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/usoc/2008_3/60-74.pdf.
28. Міграція в Україні: факти і цифри. Міжнародна організація з міграції (МОМ) Представництво в Україні. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/ukr_ff_f.pdf.
29. FAO (2014). The State of Food and Agriculture. Innovation in family farming. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fao.org/publications/sofa/2014/en/>.
30. Innovation in family farming in Europe and Central Asia. Thirty-ninth session of the European Commission on Agriculture. Budapest, Hungary, 22-23 September 2015. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fao.org/3/a-mo296e.pdf> (accessed 25 July 2016).
31. Creating value for all strategies for doing business with the poor – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rw.undp.org/content/dam/rwanda/docs/povred/RW_rp_Creating_Value_for_All_Doing_Business_with_the_Poor.pdf.
32. Развивая инклюзивные бизнес-модели. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bdm.uz/ru/gazeta-birja/28712-razvivaya-inklyuzivni-bizns-modli>.

References:

1. Acemoglu, Daron, Davide Cantoni, Simon Johnson, and James A. Robinson (2010). From Ancien Regime to Capitalism: The Spread of the French Revolution as a Natural Experiment. In Jared Diamond, James A. Robinson (Eds). Natural Experiments in History. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
2. Acemoglu, Daron, and James A. Robinson. (2012). Why nations fail: the origins of power, prosperity, and poverty. New York Crown Publishing Group.
3. Erik S. Reinert (2007). How Rich Countries Got Rich ... and Why Poor Countries Stay Poor, London: Constable.
4. Saskia Hollander, and Rojan Bolling. Practice, don't preach: getting serious about inclusive development. Retrieved from <http://www.thebrokeronline.eu>.
5. Podesta, J. (2013). Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity, and Reducing Vulnerability. Retrieved from <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>.
6. Zeni Minton Bedos. Dlya bahatshykh i dlya bidnishykh. Zrostannya nerivnosti – odna z naybilshykh sotsialno-ekonomichnykh i politychnykh problem suchasnosti [For richer and for poorer. Rising inequality – one of the largest socio-economic and political problems of our]. Retrieved from <http://tyzhden.ua/World/62625>.

7. Banerjee, Abhijit V., and Esther Duflo (2011). *Poor Economics: A Radical Rethinking of the Way to Fight Global Poverty*. New York: Public Affairs.
8. Zatonatska, T.H. (2014). *Finansove zabezpechennya inklyuzyvnoho zrostannya ta podolannya bidnosti v Ukraini: isnuyuca praktyka ta perspektyvy* [Financial support inclusive growth and poverty reduction in Ukraine: current practice and perspectives]. *Theoretical and applied economic issues*, 1 (28), Vol. 2, 102-112.
9. Taranenko, I.V. (2013). *Modyfikatsiya hlobalizatsiyno-innovatsiynoyi modeli svitovoyi ekonomiky na zasadakh staloho rozvytku: novi vymiry konkurentospromozhnosti* [Modification of an innovative model of globalization and the world economy on the principles of sustainable development: a new dimension of competitiveness]. *European vector of economic development*. Dnepropetrovsk: Dnepropetrovsk University. Alfred Nobel, 1 (12), 172-185.
10. Monchinskaya, E. *Mezhdunarodnyj obmen v usloviyah sekulyarnoj stagnatsii* [Mezhdunarodnyy obmen v usloviyakh sekulyarnoy stagnatsii]. Retrieved from <http://inecon.org/docs/Wyklad-Maczynska.pdf>.
11. Hausmann: *ehkonomika nuzhdaetsya v inklyuzivnom roste* [Khausmann: ekonomika nuzhdayetsya v inklyuzivnom roste]. Retrieved from <http://www.vestifinance.ru/articles/49179>.
12. Bazyliuk, A.V., and Zhulyn, O.V. (2015). *Inklyuzivne zrostannya yak osnova sotsialno-ekonomichnogo rozvitku* [Inclusive growth as a basis for socio-economic development]. *Economics and management on transport*. Kyiv. National Transport University, Vol. 1, 5-12.
13. *Human Development Report (2014). Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience*. Retrieved from: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdf>.
14. *World Bank President Outlines Strategy to End Poverty, Welcomes New Development Partners*. Retrieved from <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2015/04/07/world-bank-president-strategy-end-poverty-new-development-partners>.
15. Piketty, Thomas (2014). *Capital in the Twenty-First Century*, (A. Goldhammer, Trans). Cambridge, MA: The Belknap Press (of Harvard University Press).
16. Hall, A., Clark, N., and Naik, G. (2007). *Technology Supply Chain or Innovation Capacity? Contrasting Experiences of Promoting Small Scale Irrigation Technology in South Asia*. UNU-MERIT Working Paper. 2007-014. Maastricht: UNU.
17. Bogdan, N., and Varhurst, S. (2014). *Innovatsii dlya inklyuzivnogo razvitiya regionov Belarusi* [Innovatsii dlya inklyuzivnogo razvitiya regionov Belarusi]. *Ekonomichnyy visnyk universytetu*, 22 (1). Retrieved from: <http://ekonomik.phdpu.edu.ua/2014/22-1.html>.
18. Cozzens, S.E., Kaplinsky, R. (2009). *Innovation, Poverty and Inequality: Cause, Coincidence or Co-Evolution?* In *Handbook of Innovation Systems and Developing Countries: Building Domestic Capabilities in a Global Setting*. Cheltenham: Edward Elgar, 57-82.
19. Lorentzen, J. (2010). *Low-Income Countries and Innovation Studies: A Review of Recent Literature*. *African Journal of Science, Technology, Innovation and Development*. 2 (3), 46-81.
20. *Growing Inclusive Markets. Creating Value for all: Strategies for Doing Business with the Poor*. United Nations Development Programme (2008). Retrieved from http://www.rw.undp.org/content/dam/rwanda/docs/povred/RW_rp_Creating_Value_for_All_Doing_Business_with_the_Poor.pdf.
21. *Europe 2020. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth*. European Commission, Brussels, 3 march 2010. Retrieved from <http://ec.europa.eu/research/era/docs/en/ec-understanding-era-13.pdf>.
22. *International Conference on Innovation for Inclusive Growth*. Retrieved from <http://www.oecd.org/sti/inno/innovation-for-inclusive-growth-conference.htm>.
23. Chataway, J., Hanlina, R., and Kaplinsky, R. (2014). *Inclusive innovation: an architecture for policy development*. *Innovation and Development*. Vol. 4.
24. Santiago, F. (2014). *Innovation for inclusive development*. *Innovation and Development*. Vol. 4. Iss. 1. pp. 1-4. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1080/2157930X.2014.890353>.
25. Dutz, M.A. (2007). *Unleashing India's Innovation: Toward Sustainable and Inclusive Growth*. Washington, DC: World Bank.
26. Papaioannou, T. (2014). *How inclusive can innovation and development be in the twenty-first century?* *Innovation and Development*. Vol. 4. Iss. 2. pp. 187-202. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1080/2157930X.2014.921355>
27. Fedulova, L.I. *Sotsialni innovatsiyi v systemi sotsialno-ekonomichnykh vidnosyn* [Social innovation in the social and economic relations]. Retrieved from www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/usoc/2008_3/60-74.pdf.
28. *Migraciya v Ukraini: fakti i cifri* [Migration in Ukraine: facts and numbers]. *Mizhnarodna organizaciya z migracii (MOM) Predstavnytvo v Ukraini*. Retrieved from http://www.iom.org.ua/sites/default/files/ukr_ff_f.pdf.
29. *FAO (2014). The State of Food and Agriculture. Innovation in family farming*. Retrieved from <http://www.fao.org/publications/sofa/2014/en/>.

30. Innovation in family farming in Europe and Central Asia. Thirty-ninth session of the European Commission on Agriculture. Budapest, Hungary, 22-23 September 2015.: Retrieved from <http://www.fao.org/3/a-mo296e.pdf>.
31. Creating value for all strategies for doing business with the poor. Retrieved from http://www.rw.undp.org/content/dam/rwanda/docs/povred/RW_rp_Creating_Value_for_All_Doing_Business_with_the_Poor.p.
32. Razvivaya inklyuzivnyye biznes-modeli [Developing inclusive business models]. Retrieved from <http://www.bdm.uz/ru/gazeta-birja/28712-razvivaya-inklyuzivni-bizns-modli>.

Надано до редакційної колегії 27.04.2016

Федулова Любов Іванівна / Lyubov I. Fedulova
fedulova2010@rambler.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс] / Л. І. Федулова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2016. – № 3 (25). – С. 56-65. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n3.html>